

Otázka: Novodobá pedagogika

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): luculd

Úvod

„Umění všech umění je vzdělávat člověka, tvora ze všech nejvšestrannějšího a nejzáhadnějšího.“ **J.A.Komenský**

Pedagogické vědy tvoří významnou součást společensko-vědního poznání. Výrazně novou situaci pro rozvoj pedagogických věd představuje doba posledních desetiletí 20. století a počátku 21. století. Utvářejí se nové sociální kontexty, mění se i vědecká atmosféra.

Zrychlující se ekonomický a technický rozvoj vyvolal nové společenské potřeby, které byly vyjádřeny v ideji celoživotního vzdělávání a v představě učící se společnosti. Tyto potřeby zároveň podléhají všudypřítomné globalizační tendenci. Jak se mění podmínky a problémy vzdělávání a výchovy v souvislosti s těmito globalizačními tendencemi?

Operujeme s novými pojmy – všestranné učení, terciární vzdělávání, permanentní vzdělávání, lidský kapitál, lidský rozvoj atd., ale celkově vzato jde o hlubší objasnění následků rozvíjení těchto představ o učící se společnosti pro školskou soustavu jako celek. Také se řeší

problematika pružnějších přechodů mezi odbornou přípravou a zaměstnáním a celkové promýšlení otázky vzdělanosti a obsahu soudobého vzdělávání. Podařilo se naší pedagogice zachytit tyto novodobé trendy?

Téma pedagogiky je pro mě velice zajímavé, protože věřím, že role pedagoga-klasického učitele, je ve vývoji jedince zásadní. Učitel může mnohé ovlivnit, ať se jedná o rozvíjení žákovi osobnosti v jednotě stránky intelektuální, emociální i volní, či o „pouhé“ nadchnutí pro poznávání nového a proces vzdělávání jako takový.

Toto téma jsem si vybrala, protože mě moc baví práce s lidmi, zejména dětmi, a doučuji. Díky těmto hodinám, kdy je mým úkolem zabavit a něco naučit dítě či dospělého člověka, poznávám, jak těžká musí být profese pedagoga, ale zároveň se mi čím dál tím více líbí. Také poslední dobou pozoruji právě u mladších dětí změnu. Změnu v jejich přístupu ke vzdělávání, ke starším osobám či autoritám, změnu v přístupu k životu jako takovému. Pokládám si otázku, zda to tak (v základním principu), bylo vždy, nebo opravdu nová éra lidského vývoje přinesla tolik změn i v chování lidských bytostí.

Co je to terciární vzdělávání?

- terciární vzdělávání jsou všechny typy státem uznávaného vzdělávání, které navazuje na vzdělání zakončené maturitní zkouškou a to buď na střední škole a nebo na střední odborné škole (studium jazyků, rekvalifikační nebo inovační kurzy, celoživotní vzdělávání apod.)
- cílem je zvýšení uplatnitelnosti absolventů všech typů studijních programů (bakalářských, magisterských a doktorských) a programů celoživotního vzdělávání na trhu práce a zvýšení odborné úrovně pracovníků institucí pro výzkum a vývoj

Co je to lidský kapitál?

Lidským kapitálem rozumíme soubor znalostí, fyzických, intelektuálních a komunikačních schopností, praktických dovedností a motivací, získaných zejména v procesu vzdělání a praktické činnosti člověka a použitelných pro vytvoření nové hodnoty, uspokojení potřeby nebo pro zvýšení některé z forem kapitálu.

Novodobá pedagogika obecně

Co se týče pojmu „pedagogika“, ani v minulosti, ani v současné době se neseťkáváme s jeho jednoznačným vymezením. Běžná představa zní tak, že pedagogika se zabývá výchovou a vzděláváním člověka, že je to věda o výchově a vzdělávání. Spolu s řadou našich i zahraničních autorů lze říci, že pedagogika je vědní obor, který zahrnuje teorii i výzkum v oblasti výchovy a vzdělávání. V současnosti neexistuje ani shoda v hlavním účelu pedagogiky. Různá pojetí se liší podle jednotlivých autorů, teoretických směrů i podle kulturní orientace charakteristické pro určitou zemi.

„ Pedagogika je společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu a zákonitosti výchovy a vzdělávání jako záměrné, cílevědomé a soustavné činnosti formující osobnost člověka v nejrůznějších sférách života společnosti. Studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví minulosti, sleduje vývoj školství, výchovy a vzdělávání v zahraničí a ve spolupráci s dalšími vědními disciplínami formuluje nové vývojové trendy pro různé oblasti výchovy a vzdělávání.“ [1] [2] [3]

„Tradiční pedagogika zdůrazňuje svou roli při formování lidstva, v některých koncepcích až se spasitelským posláním, významnost školských institucí, doporučení, vzory, ideály výchovy jako humanistický či optimistický přístup.“

Moderní pedagogika staví na významnosti vědeckého výzkumu jakožto zdroje objektivního poznání, na rozpoznávání širše edukační reality, neomezující se jen na školské instituce a školské prostředí, na objektivní a přesné reflexi procesu a jevu edukační reality bez úporné snahy o její normování či „přetváření“. ^[4]

Předmět pedagogické vědy je mnohem širší než jen činnost učitelů. Předmětem moderní pedagogiky je celková edukační realita. Edukační realita je každá skutečnost v lidské společnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy nebo jsou vyvíjeny nějaké edukační konstrukty.

Edukační procesy

jsou takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu. Určitý druh informace je exponován jiným subjektem nebo zprostředkovaně (textem, technickým zařízením atp.)

Příklady edukačních procesů:

- Školní výuka (učení výrazně intencionální - záměrné).
- Osvojování mateřského jazyka dítětem. Jeden subjekt (dítě) se učí jazykovým a komunikačním dovednostem ve styku s jinými subjekty (matka, otec, vrstevníci...), kteří mu tyto dovednosti záměrně i bezděčně exponují.
- Trénink sportovce pod vedením trenéra. (Speciální prostředí, technické zařízení.)
- Edukační procesy realizované médii - exponování informací ze strany jedněch subjektů jiným subjektům v kampaních proti kouření, drogám, edukační aktivity vyvíjené za účelem změn postojů lidí k ekologickým problémům.

Až do pozdního stáří se člověk učí nebo učení jiným zprostředkovává. Moderní pedagogika je tedy vědou velice univerzální. Spolu s psychologií a sociologií vysvětluje jevy, které jsou

podmínkou přežití a vývoje společnosti.

Sociální pedagogika

Sociální pedagogika je disciplína, která je pevně zakotvena v tradicích samotné pedagogiky, která jako věda o výchově člověka byla vždy vnímána jako sociální.

Objektivní potřeba rozvoje tohoto oboru pedagogiky byla dána společenskou poptávkou po oboru, který by dovedl nalézat odpovědi na problémy, jež se u nás začaly zhusta objevovat v devadesátých letech, kdy se zcela změnila situace rodiny a školy a narostl počet nových negativních jevů.

Moderní společnost je popisována mnoha přívlastky a analyzována z celé řady pohledů, v nichž dominantní je poznání o proměnlivosti, nestabilitě, mnohotvárnosti jejího vývoje. Řada autorů se shodne na tom, že narůstá složitost sociálních situací, které staví před jedince výzvy i ohrožení. Důsledkem společenského vývoje mohou být posilující tendence a v mnohém vnímáme mladé lidi jako samostatnější, odvážnější, sebevědomější. Stejně tak ale můžeme cítit nárůst rizikových situací, v nichž se ony pozitivní vlastnosti mohou proměnit v osobní krize a hromadné (společenské) problémy. Bohužel laická rada ani dobrá vůle v mnohých případech takovýchto extrémních problémů již nestačí a nedokáže přivést člověka k pochopení podstaty či povahy problému, a tedy k nalezení odpovídajícího řešení. To je jeden z důvodů, proč se v České republice i okolních zemích objevila a stále se objevuje aktuální potřeba po nalezení sociálně pedagogické péče, která by byla zaměřena jak na jednotlivce, tak na ohrožené skupiny, komunity či sociálně problematické lokality. To je jeden z důvodů výrazného rozvoje sociální pedagogiky u nás v posledních dvaceti letech.

Sociální pedagogika by se měla například zabývat otázkami:

- Jaké existují souvislosti mezi vývojem společnosti a výchovně vzdělávacím procesem?
- Jak výchova ovlivňuje proces socializace?
- Jaké důsledky mají na výchovu změny prostředí (od lokálního až po globální)?
- Jak se proměňuje rodina, vrstevnické skupiny, škola a další výchovné instituce a co ovlivňuje a přeměňuje jejich vzájemné vztahy?

- Jaké jsou pozitivní i negativní účinky médií (např. díky rozvoji sociálních sítí a medializaci komunikace) a jaké vztahy a možnosti výchovy existují v souvislosti s jejich působením?
- Jaká je podstata výchovné situace a jak může sociální pedagogika pomáhat řešit krizové životní situace a hledat možnosti, jak jim předcházet?

Také by měla řešit problémy projevů sociálních deviací a rizikového chování ve školním prostředí (závislostní chování-užívání návykových látek, agrese, šikana, xenofobie, rasismus, prekriminalita aj.)

Česká pedagogika 20. století

Na prahu dvacátého století se stává ideovým zdrojem české vědy, školy a výchovy dílo filozofa, politika a státníka Tomáše Garrigua Masaryka (1850-1937). V pedagogické oblasti sice nepodal ucelené dílo o výchovných otázkách, ale celá jeho filozofie (např. spis Ideály humanistů) má významné pedagogické důsledky. Pedagogický význam má již jeho důraz na aktivní stránku filozofie, na konkrétní činy založené na hlubokém poznání a přesvědčení. Neméně významný je jeho důraz na úlohu vědy při formování osobnosti, na široký a mnohostranný vědecký rozhled, umožňující nejen správně poznat, ale i kriticky zhodnotit, zaujmout odpovídající stanoviska a rozhodnout se k žádoucímu činu. V centru výchovy stojí podle Masaryka mravní formování osobnosti. Úkolem výchovy je utvářet jedince s hlubokým humanistickým přesvědčením, který svým životem naplňuje základní křesťanské ideály vztahu člověka k člověku.

František Drtina (1861-1925) byl český filozof a univerzitní profesor, který obrátil pozornost k vývoji pedagogického myšlení a položil svými studiemi základy historicko-srovnávacího studia v naší pedagogice. V roce 1930 byl soubor Drtinových prací vydán pod názvem Ideály výchovy.

Svéráznou postavou byl v dějinách české pedagogiky významný organizátor moravského učitelského hnutí a průkopník volné školy Josef Úlehla (1852-1933). Požaduje svobodný a harmonický rozvoj dítěte na základě sebevýchovy a samoučení. Své záměry uskutečnil v letech 1911-1918 na české menšinové škole ve Vídni. Ruší učební plán a rozvrh hodin, zavádí volné besedy se žáky, hlavním zdrojem jejich poznání má být osobní zkušenost, pozorování a experiment, výrazně posiluje činnosti výtvarné a pracovní.

Nejvýznamnější postavou české pedagogiky za předmnichovské republiky byl Otakar Kádner (1870-1936), profesor tohoto oboru na Univerzitě Karlově v Praze. Je autorem rozsáhlých syntetických prací - šestidílných Dějin pedagogiky (1923-24), třídílných Základů obecné pedagogiky (1925-26) a čtyřdílného spisu Vývoj a dnešní soustava školství (1929-33). Zpracoval rozsáhlý faktografický materiál a prosadil v české pedagogice exaktní historickosrovnávací myšlení. Jeho dílo je prodchnuto demokratismem a metodologicky dokládá hodnoty českého pozdního pozitivizmu.

Průkopníkem cesty za zásadními reformami výchovy a školy se stal Václav Příhoda (1889-1979), profesor pedagogiky a psychologie na Univerzitě Karlově v Praze. Svými pracemi zasáhl Příhoda jak do rozvoje české pedagogiky, a to především spisy Racionalizace školství (1930) a Teorie školského měření (1930), tak do rozvoje psychologie pedagogické a vývojové (Úvod do pedagogické psychologie, Ontogeneze lidské psychiky). Své poznatky získané při studijních pobytech v USA tvořivě aplikoval na českou situaci a celým svým dílem přispěl ke snahám o vytvoření české exaktní pedagogické vědy. Za předmnichovské republiky usiloval o jednotnou školu vnitřně diferencovanou. S jeho jménem byly spjaty také snahy o zavádění pracovních metod, o globalizaci a o aplikaci metod samoučení.

Vývoj české pedagogiky ve druhé polovině dvacátého století charakterizuje několik skutečností. Pedagogická pracoviště byla postupně vybudována na všech vysokých školách (a to nejen univerzitního směru, ale i směru technického, zemědělského a uměleckého) a intenzivně se rozvíjela specializovaná výzkumná pedagogická pracoviště. V roce 1964 vzniká Československá pedagogická společnost jako organizace, která usiluje o rozvoj a integraci pedagogických snah ve společnosti. Zájem pedagogické vědy se rozšířil z oblasti školské, kam tradičně směřoval, i na oblast výchovy mimoškolské a rodinné a vedle výchovy dětí a mládeže se stále více zaměřoval i na oblast dospělých, a to i v postproduktivním věku. Tato orientace se odrazila v rozvoji jednotlivých pedagogických oborů, dříve pěstovaných jen

sporadicky nebo nepěstovaných vůbec.

Toto vše se uskutečňovalo ve složitých podmínkách rozděleného světa, studené války a ideové konfrontace. Z tohoto hlediska listopad 1989 vytváří kvalitativně nové a podstatně příznivější podmínky pro rozvoj pedagogické teorie na bázi demokracie a pluralismu. Česká pedagogická teorie se rychle vrací ke svým kořenům – k husitskému odkazu, ke Komenskému, k pedagogickému odkazu 19. století, k Masarykovi a především k tradicím rozvíjeným za předmnichovské republiky. Obnovují se a prohlubují tradiční kontakty se západní pedagogikou, roste zájem o alternativní školu, hledá se odpověď na základní problémy výchovy v moderním světě. Před pedagogickou vědou stojí etapa kritického vyrovnání se s uplynulým obdobím a koncipování teoretických základů liberální výchovy naší mladé generace v podmínkách pluralitní demokracie.

Podstatně se rozšířila síť vysokých škol, zvláště univerzit. Vedle tradičních univerzit, jako je Univerzita Karlova v Praze, Masarykova univerzita v Brně a Univerzita Palackého v Olomouci, vznikly po roce 1990 – většinou v sídle bývalých pedagogických fakult a specializovaných vysokých škol – univerzity moderního typu s nejrozmanitějším složením fakult (např. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. L., Západočeská univerzita v Plzni, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ostravská univerzita, Slezská univerzita v Opavě ad.).

Česká pedagogika je stále uprostřed transformačního procesu. Pluralistický přístup otevřel nové zdroje, přehodnocují se minulé etapy, na mnohé se tvořivě navazuje. Zkoumá se nejen v rovině teoretické, ale i – a tím je naše doba podobná dvacátým a třicátým létům – v rovině praktické. Hledá se přímo na školách, učitelé si vyměňují zkušenosti, sdružují se v pracovní skupiny. V uplynulých letech se v naší praxi uplatňovaly zvláště tyto směry a tendence: angažované učení, škola hrou, integrované vyučování, zdravá škola, projektové vyučování, otevřené vyučování, dramatická výchova.

Nejrozmanitější úsilí teoretiků i praktiků má společného jmenovatele. Je to snaha:

- změnit celkovou orientaci školy;
- komplexně rozvíjet žákovu osobnost v jednotě její stránky intelektuální, emocionální i

volní;

- nahradit dosavadní „školu učení“ novou „školou tvůrčí“;
- posílit aspekty pracovní (škola činná, pracovní, aktivní), aspekty estetické, tělovýchovné a zdravotní;
- prohloubit kontakty školy se životem, se společností, s rodinou i s přírodou;
- překonat tradiční formy výuky ve třídě formami skupinovými a individuálními;
- posílit úlohu hry v rozvoji jedince vedle učení a práce;
- překonat tradiční strohé členění žáků podle věku a vytvářet přirozené skupiny dětí a mládeže;
- navodit nový partnerský vztah učitelů a žáků a pozitivně změnit celkovou atmosféru školy.

Shrnutí a závěr

Touto prací jsem chtěla přiblížit problematiku novodobé pedagogiky a poukázat na důležitost dalšího rozvoje tohoto oboru. V úvodu uvádím citát J.A.Komenského („Umění všech umění je vzdělávat člověka, tvora ze všech nejvšestrannějšího a nejzáhadnějšího.“), který přesně popisuje myšlenku mé práce. V úvodu se dále zabývám novým postavením pedagogiky jako společenské vědy, jejími úkoly a výzvami, které vznikají na základě sociálních změn.

V další části popisuji pedagogiku obecně a vymezuji její jednotnou definici na základě definic, které se liší podle jednotlivých autorů, teoretických směrů i podle kulturní orientace. Porovnávám tradiční a moderní pedagogiku, vymezuji pojem edukační realita, která je celkovým předmětem zkoumání moderní pedagogiky, a dále ho specifikuji. Také uvádím definici a příklady edukačních procesů, které edukační realitu tvoří.

Sociální pedagogika je dalším podtématem mé práce. Sociální pedagogiku jsem k novodobé pedagogice přiřadila z toho důvodu, že její největší rozvoj probíhal a probíhá právě v dnešní době a to přibližně od devadesátých let dvacátého století. Jejím úkolem je reagovat na současné sociální problémy a odpovídat na např. výše uvedené otázky.

V poslední kapitole se věnuji dějinám novodobé pedagogiky v České republice od Masaryka

až po soudobé směry, tendence a snahy.

Jak jsem již v úvodu napsala, téma pedagogiky je pro mě velice zajímavé a ráda bych se mu věnovala i do budoucna. Proto mi přišlo zajímavé dozvědět se více o vývoji této vědy v měřítku novodobých dějin a nových výzev, které tato nová doba přináší.

Seznam použité literatury

^[1] PETRÁČKOVÁ, V.: *Velký slovník cizích slov*, LEDA, 2005

^[2] PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Portál, Praha 2009

^[3] ŠVARCOVÁ, I.: *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. 1.vyd. Praha: VŠCHT, 2005

^[4] SKALKOVÁ, J.: *Pedagogika a výzvy nové doby*

PROCHÁZKA, M.: *Sociální pedagogika*. Grada, 1.vyd. Praha 2012

PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Portál, Praha 1997

PRŮCHA, J.: *Vzdělávání a školství ve světě (Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů)*. Portál, Praha 1999.

JŮVA, V.: *Úvod do pedagogiky*. Paido, Brno 1997

Studie OECD potvrdila, že trend zvyšování vzdělanosti se ekonomicky vyplácí. 11.9.2012.

Dostupné z WWW:

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/studie-oecd-potvrdila-ze-trend-zvysovani-vzdelanosti-se-ekonomicky-vyplaci/>

Opatření 3.2 - Podpora terciárního vzdělávání, výzkumu a vývoje. Dostupné z WWW:

<http://www.esfcr.cz/04-06/oprlz/opatreni-3-2-podpora-terciarniho-vzdelavani-vyzkumu-a-vyvoj>
e